

ยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ
จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย

THE STRATEGY FOR ESTABLISHING THE ORIGINAL ART IDENTITY
OF CHAO PANG KHAM IN NONG BUA LAMPHU PROVINCE,
THAILAND

รัช เบ้าสวัสดิ์ไชย¹ บุษกร สุขแสน² และไพศาล แน่นอุดร³
Ratcha Baosawatichai¹, Bussagorn Suksan² and Phaisal Nanudon³

¹สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

^{2,3}อาจารย์ประจำสาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

¹Development Strategy, Udon Thani Rajabhat University

^{2,3}Lecturer of Education, Development Strategy, Udon Thani Rajabhat University

E-mail: baosawastichai2017@gmail.com

Received:	June 21, 2020
Revised:	October 25, 2020
Accepted:	November 13, 2020

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย และเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย ศึกษาวิจัย 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ระยะที่ 2 ดำเนินการ ขั้นตอนที่ 1 ใช้เทคนิค SWOT กลุ่มเป้าหมาย 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงเนื้อหา ขั้นตอนที่ 2 วิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้ประเด็นการกำหนดยุทธศาสตร์และแบบบันทึกจากการสนทนากลุ่มและในการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนที่ 3 วิจัยเชิงปริมาณ ประชากร 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ ประกอบด้วย 4 ยุค/สมัย ได้แก่ (1) ยุค/สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (2) ยุค/สมัยศิลปะทราวดี (3) ยุค/สมัยศิลปะขอม ยุค/สมัยล้านช้างถึงสมัยเจ้าปางคำ 2) ผลการกำหนดยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำได้ 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 ศึกษา วิจัย และส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านศิลปกรรมดั้งเดิม ประเด็นที่ 2 ส่งเสริมให้มีและพัฒนาพื้นที่การแสดงศิลปกรรมดั้งเดิม และแหล่งเรียนรู้ ประเด็นที่ 3 ส่งเสริมการสร้างสรรค ศิลปกรรมดั้งเดิม เมื่อนำไปประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ผ่านเกณฑ์ค่าเฉลี่ย 3.51 ทุกประเด็น

คำสำคัญ

ยุทธศาสตร์ การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรม เมืองเจ้าปางคำ

ABSTRACT

The purposes of this study were to study the traditional art of Chao Pang Kham of Nong Bua Lam Phu Province and to determine the strategy of creating the identity of the traditional art of Chao Pang Kham Nong Bua Lamphu Province. Research 2 phase. Phase 1 research. Use qualitative research methods. Target group 30 people. The instrument used in the research was a Semi-Structured Interview. Content analysis. Phase 2 proceed as follows: step 1 use SWOT technique. Target group 10 people. The research instruments used questionnaire. Content analysis. Step 2 qualitative research. Target group 30 people. The instrument used issues in formulating strategies and recordings from group discussions and in data analysis. Step 3 quantitative research. Population 10 people. The instrument used the suitability and feasibility assessment form.

The results of the research showed that: 1) The results of the study of the traditional art of Chao Pang Kham consist of 4 periods Include: (1) Prehistoric times, (2) Dvaravati art, (3) Khmer art, (4) Lan Xang to Chao Pang Kham. 2) The results of strategy formulation of creating a traditional art identity in Chao Pang Kham include: topic 1 research and promotion of the dissemination of knowledge about traditional arts. Topic 2 promote and develop the space for traditional art performances and learning resources. Topic 3 encourage creativity original arts when evaluating suitability and feasibility, passing the average of 3.51 points on all issues.

Keywords

The Strategy, Establishing the Original Art Identity, Chao Pang Kham

ความสำคัญของปัญหา

ภายใต้บริบทของยุคกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีศิลปกรรมอันหลากหลายที่กำลังถูกทำลายให้กลายเป็นหนึ่งเดียวกันนั้น จึงทำให้เกิดกระแสให้ความสนใจต่อความสำคัญของศิลปกรรมอันหลากหลายของไทย โดยรัฐมีนโยบายส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นรื้อฟื้น และอนุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่นของตน เนื่องจากเล็งเห็นผลกระทบทางด้านศิลปกรรมชุมชนท้องถิ่น ระบบทุนนิยมที่เข้ามาตามกระแสโลกาภิวัตน์ ก่อให้การหลั่งไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยวต่างชาติ และเพื่อท่องเที่ยวเยี่ยมชมความแตกต่างหลากหลายทางศิลปกรรม หรือมาเพื่อแสวงหากำไรแหล่งลงทุนทางธุรกิจ ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยเจริญเติบโตมากขึ้น รัฐเองก็ได้ส่งเสริมอัตลักษณ์ศิลปกรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นจุดขายของการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรมที่ได้รับความนิยม

เพิ่มขึ้น สามารถดึงดูดความสนใจเงินตราจากนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นได้เป็นอันมาก จากเหตุผลดังกล่าวนี้การที่กระแสโลกาภิวัตน์เข้าถึงชุมชนท้องถิ่นอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐต้องตระหนักและหันมาเอาใจใส่ ถึงอัตลักษณ์ศิลปกรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมสร้างสรรค์กับบริบทในพื้นที่

กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ประกอบด้วย อุตรธานี เลย หนองคาย หนองบัวลำภู บึงกาฬ หนองบัวลำภู กลุ่มจังหวัดดังกล่าวได้มีการจัดทำแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2561–2564) กล่าวถึงทิศทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มุ่งเน้นประเด็น “การท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ในเรื่องของอารยธรรมและประวัติศาสตร์” โดยสนับสนุนการพัฒนาเส้นทางที่เชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และนำเสนอใจของกลุ่มจังหวัด ให้มีการเดินทางที่สะดวกสบายและมีความปลอดภัย ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และจัดทำคู่มือท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัด โดยมีเส้นทาง การท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว และผู้เดินทางสัญจรสามารถเดินทางท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัด

จังหวัดหนองบัวลำภู เดิมทีเคยชื่อว่า “เมืองเวียงจำปานครกบแก้ว บัวบาน” โดยจากหนังสือของ คณะกรรมการฝ่ายประมวลผลเอกสาร และจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาส พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542 เรื่อง วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดหนองบัวลำภู กล่าวถึงตำนานว่า “เจ้าปางคำ” เป็นผู้ก่อตั้งเมืองเวียงจำปานครกบแก้วบัวบาน (หนองบัวลำภูปัจจุบัน) และ เป็นผู้ที่วางรากฐานความเจริญ การปกครองแบบโบราณขึ้น ในยุคก่อตั้งเมือง (Na Ubon, 2016)

เจ้าปางคำได้เป็นผู้นำไพร่พลอพยพมาจากดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในอาณาจักรล้านช้าง เพื่อสร้างเมืองใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และปลอดภัยจากภัยสงคราม ส่วนในยุคของการสร้างบ้านเมืองนั้น เจ้าปางคำได้วางรากฐานการเมืองการปกครอง ได้แก่ การออกกฎหมายการปกครองที่ใช้ในการปกครองเมือง การกำหนดโทษผู้กระทำความผิด การกำหนดธรรมเนียมปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ซึ่งกลายมาวัฒนธรรมที่เรียกว่า “ฮีต-คอง” อันเป็นวัฒนธรรมของคนอีสานในการควบคุม จัดระเบียบสังคมและควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมโดยเฉพาะกับคนไทยอีสาน ซึ่งในปัจจุบันข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับตัวตนและผลงานเจ้าปางคำคงเหลือเฉพาะข้อมูลประเภทประวัติศาสตร์บอกเล่าในตัวผู้อาวุโส หรือในตัวปราชญ์ชาวบ้าน หรือเอกสารต่างประเทศเท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลที่คนรุ่นปัจจุบันเข้าถึงและเรียนรู้ได้ยาก ที่ผ่านมาหน่วยงานภายในจังหวัดได้เล็งเห็นความสำคัญในอันที่จะอธิบายถึงตัวตนและผลงานของเจ้าปางคำมาโดยตลอด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการรับรู้และเกิดเป็น อัตลักษณ์ (Identity) เกี่ยวกับเจ้าปางคำ ซึ่งหน่วยงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู พยายามที่จะรวบรวมอัตลักษณ์ศิลปกรรมขึ้นมา เพื่อให้ชนรุ่นใหม่ได้ศึกษาเรียนรู้และเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองหนองบัวลำภู หรือแม้กระทั่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู ก็พยายามสืบทอดตำนานเจ้าปางคำด้วยการสอดแทรกตำนานเจ้าปางคำผ่านรูปแบบชุดแสดง แสง สี เสียง ในกิจกรรมต่าง ๆ อีกทั้งจังหวัดหนองบัวลำภูได้มีการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์จังหวัดดังต่อไปนี้ 1) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามศักยภาพของพื้นที่ 2) ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัด 3) พัฒนาและยกระดับการบริหารจัดการการ

ท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน 4) สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ 5) ส่งเสริมการตลาดด้านการท่องเที่ยว (Nong Bua Lamphu Provincial Office, Strategy and Information Group for Provincial Development, 2016)

จากข้อความดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำของจังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย และนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย ต่อไป

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

1. อัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย เป็นอย่างไร
2. ยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย
2. เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย

ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหรือกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samples) ได้แก่

1. นักวิชาการด้านศิลปกรรมและวัฒนธรรม จำนวน 5 คน
2. ตัวแทนทั้ง 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอโนนสัง อำเภอเมืองหนองบัวลำภู อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอนากลาง อำเภอสุวรรณคูหา อำเภอนาวัง จำนวน 20 คน
3. ประชาชนชาวบ้านและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake holders) จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีประเด็นสำคัญที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ได้แก่ เหตุการณ์ สถานที่ ผลงาน คุณค่า/ลักษณะ และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์
 2. แบบบันทึกวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จะใช้ในการเก็บระบบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และจากการค้นคว้าเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง
- การเก็บรวบรวมข้อมูล** ด้วยการการจดบันทึก บันทึกเทป โดยผู้ช่วยนักวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi Structure Interview) ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำมาสังเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบบรรยายให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

2. แบบบันทึกผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นสำคัญทางศิลปกรรมและวัฒนธรรมโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อนำมาสังเคราะห์ชุดความรู้อัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู

ระยะที่ 2 การกำหนดยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิม เมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก โดยใช้เทคนิค SWOT

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้วิจัยกำหนดประชากรในการกำหนดยุทธศาสตร์ การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จำนวนทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 20 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samples) ประกอบด้วย

1. นักวิชาการด้านศิลปกรรมและวัฒนธรรม จำนวนอย่างน้อย 5 คน
2. ตัวแทนทั้ง 6 อำเภอ จำนวนอย่างน้อย 10 คน
3. ตัวแทนประชาชนชาวบ้านและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย (Stake holders) จำนวนอย่างน้อย 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกจากการสนทนากลุ่มการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการการจดบันทึก บันทึกเทป โดยผู้ช่วยนักวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นยุทธศาสตร์อัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดยุทธศาสตร์อัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิม เมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

กลุ่มเป้าหมาย ใช้เวทีระดมสมอง และ ลานกิจกรรมประชาสัมพันธ์ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการกำหนดยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู การเลือกกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samples) ประกอบด้วย

1. นักวิชาการด้านศิลปกรรมและวัฒนธรรม จำนวนอย่างน้อย 5 คน
2. ตัวแทนแต่ละอำเภอ ทั้ง 6 อำเภอ (อำเภอเมืองหนองบัวลำภู อำเภอโนนสัง อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอนากลาง อำเภอสุวรรณคูหา อำเภอนาวัง) จำนวน 20 คน
3. ประชาชนชาวบ้านและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้ประเด็นการกำหนดยุทธศาสตร์และแบบบันทึก จากการสนทนากลุ่มการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการการจดบันทึก บันทึกเทป โดยผู้ช่วยนักวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นยุทธศาสตร์อัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินยุทธศาสตร์ยุทธศาสตร์อัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิม เมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากร คือ นักวิชาการ ตัวแทนปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยกรอกแบบฟอร์มขอหนังสือการเสนอชื่อแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา ถึงคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยพร้อมทั้งร่างยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย และแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์ฯ เพื่อขอความอนุเคราะห์ออกหนังสือตรวจสอบคุณภาพยุทธศาสตร์ฯ ประกอบด้วย ชื่อและนามสกุลของผู้วิจัย สถานศึกษาคำชี้แจงเกี่ยวกับแบบประเมิน ได้แก่ ชื่อเรื่องวิจัย วัตถุประสงค์ในตรวจสอบคุณภาพยุทธศาสตร์ การจัดเก็บข้อมูลที่เป็นความลับ โดยการทำงานร่วมกันกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู (กองการศึกษาศาสนาวัฒนธรรมและการกีฬา)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบการจัดทำยุทธศาสตร์ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content Analysis) เมื่อได้ข้อมูลมานำเรียงมาแยกแยะ จัดหมวดหมู่ข้อมูลใด ควรอยู่ด้วยกันแล้วหาความสัมพันธ์ของหมวดหมู่ประเภทต่าง ๆ จากนั้นนำเรียงเรียงเขียนเชิงพรรณนา ข้อมูลที่ได้คือยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย

2. การประเมินยุทธศาสตร์ใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ ของจังหวัดหนองบัวลำภู ประกอบด้วย 4 ยุค/สมัย ได้แก่ 1) ยุค/สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ค้นพบโครงกระดูกมนุษย์โบราณและภาชนะดินเผาที่ไร่อ้อย นักร้องพรศักดิ์ ส่องแสง บ้านโคกกรุง ตำบลบ้านขาม อำเภอเมืองหนองบัวลำภู 2) ยุค/สมัยศิลปะทราวดี ค้นพบใบเสมาหินทรายวัดศรีคุณเมือง สถานที่ตั้งวัดศรีคุณเมือง บ้านเหนือ ตำบลลำภู อำเภอเมืองหนองบัวลำภู 3) ยุค/สมัยศิลปะขอม มีสถาปัตยกรรม (Architecture) ได้แก่ 1) วัดศรีคุณเมือง เคยเป็นเทวสถานของขอม สถานที่วัดศรีคุณเมือง บ้านเหนือ ตำบลลำภู อำเภอเมืองหนองบัวลำภูจังหวัดหนองบัวลำภู 4) ยุค/สมัยล้านช้าง พบประติมากรรม (Sculpture) ได้แก่ 1) หลวงพ่อพระไชยเชษฐาธิราชวัดศรีคุณเมือง สถานที่ตั้ง วัดศรีคุณเมืองบ้านเหนือ ตำบลลำภู อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย 2) พระพุทธรมหาชัย

มงคล (หลวงพ่พระเจ้าปางคำ) วัดมหาชัยสถานที่ตั้ง วัดมหาชัย ชุมชนห้วยเชียง ตำบลลำภู อำเภอมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งกระจายอยู่ในพื้นที่ทั้ง 6 อำเภอ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย ประกอบด้วย 1) อำเภอเมืองหนองบัวลำภู 2) อำเภอโนนสัง 3) อำเภอศรีบุญเรือง 4) อำเภอนากลาง 5) อำเภอสุวรรณคูหา 6) อำเภอนาวัง จากนั้นผู้วิจัยนำผลการศึกษาลักษณะศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภูประเทศไทย จากระยะที่ 1 มาใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ เพื่อนำมากำหนดยุทธศาสตร์ขององค์กรในการสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู

2. ผลการกำหนดยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย มีประเด็นยุทธศาสตร์ 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ศึกษาวิจัยและส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ งานสร้างสรรค์วิชาการทางศิลปะและนวัตกรรมด้านศิลปกรรมดั้งเดิม เมืองเจ้าปางคำ ได้แก่

1) โครงการ ได้แก่ 1.1) โครงการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย 1.2) โครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย 1.3) โครงการส่งเสริมนวัตกรรมศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย

2) กิจกรรม ได้แก่ 2.1) กิจกรรมส่งเสริมทุนการศึกษาการวิจัยศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย 2.2) กิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยอีสาน หลักสูตรการเรียน การสอน การพูด การเขียนอักษรไทยอีสานโบราณ หรืออักษรไทน้อย ในโรงเรียน สถานศึกษา วัด ชุมชน 2.3) กิจกรรมเล่าขานประวัติศาสตร์ตำนานเจ้าปางคำ 2.4) กิจกรรมประกวดเรียงความ แต่งกลอน เว้าผญา ร้องเพลง ร้องหมอลำ ดนตรีไทยอีสาน ประวัติศาสตร์ตำนานเจ้าปางคำ 2.5) กิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยอีสาน ชื่อป้าย อาคาร สถานที่ หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เป็นอักษรไทยอีสานโบราณ ทั้งจังหวัดหนองบัวลำภู 2.6) กิจกรรมส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นฮีต 12 คอง 14 ของดีเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย (ตัวแทนทั้ง 6 อำเภอ ให้เป็นอัตลักษณ์ประจำจังหวัดหนองบัวลำภู) 2.7) กิจกรรมส่งเสริมอัตลักษณ์ที่เป็นเชิงสัญลักษณ์แทนตัวตนเจ้าปางคำ 2.8) กิจกรรมประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย

3) ตัวชี้วัด ได้แก่ ทุกกิจกรรมมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งระดับบุคคล ระดับชุมชนและระดับจังหวัดมีความพึงพอใจระดับปานกลาง ถึงดีมาก

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมให้มีและพัฒนาพื้นที่การแสดงศิลปกรรมดั้งเดิม เมืองเจ้าปางคำ และแหล่งเรียนรู้

1) โครงการ ได้แก่ 1) โครงการเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปะดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย 2) โครงการเพื่อพัฒนาพื้นที่การแสดงศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทย

2) กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมแหล่งเรียนรู้ทั้ง 6 อำเภอ (ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ศิลปะทราวดี ศิลปะขอม ยุคล้านช้างถึงสมัยเจ้าปางคำ พ.ศ. 2238) 2) กิจกรรมเครือข่ายในบริบทพื้นที่เจ้าปางคำ

มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์เชื่อมโยง 5 เมืองใหญ่ 3 ประเทศในอุษาคเนย์ 3) กิจกรรมลานวัฒนธรรม
พื้นที่การแสดงศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ ประจำทุกสัปดาห์หรือ ทุกเดือน

3) ตัวชี้วัด ได้แก่ ทุกกิจกรรมมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งระดับบุคคล ระดับชุมชนและ
ระดับจังหวัดมีความพึงพอใจระดับปานกลาง ถึงดีมาก

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการสร้างสรรค ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำที่สร้าง
คุณค่าทางจิตใจ สังคม และมูลค่าทางเศรษฐกิจ

1) โครงการ ได้แก่ 1) โครงการบุคคลดีเด่นเมืองหนองบัวลำภู รางวัลเกียรติยศลูกหลาน
เจ้าปางคำ 2) โครงการประกวดเทพบุตร-เทพธิดาเจ้าปางคำ งานกาชาดจังหวัดหนองบัวลำภู
3) โครงการเยาวชนชุดสัมพันธ์ลูกหลานเจ้าปางคำ (ตัวแทนทั้ง 6 อำเภอ)

2) กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมคัดเลือกบุคคลดีเด่นระดับจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อเป็น
แบบอย่างและได้รับเกียรติให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิอาวุโสของจังหวัดหนองบัวลำภู 2) กิจกรรมประกวด
เทพบุตร-เทพธิดาเจ้าปางคำ ในงานกาชาดจังหวัดหนองบัวลำภู 3) กิจกรรมประกวดชุดแต่งกายผ้า
ท้องถิ่นเทพบุตร-เทพธิดาเจ้าปางคำ ในงานกาชาด จังหวัดหนองบัวลำภู 4) กิจกรรมประกวดพูด
เขียนภาษาไทยอีสานเทพบุตร-เทพธิดา เจ้าปางคำ ในงานกาชาดจังหวัดหนองบัวลำภู 5) กิจกรรม
ประกวดริ้วขบวนแห่งงานกาชาดจังหวัดหนองบัวลำภู

3) ตัวชี้วัด ได้แก่ ทุกกิจกรรมมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งระดับบุคคล ระดับชุมชนและระดับ
จังหวัดมีความพึงพอใจระดับปานกลาง ถึงดีมาก

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยและนำผลมาอภิปรายในประเด็นที่สำคัญ 2 ประเด็น ดังนี้

1. ผลการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำของจังหวัด
หนองบัวลำภู ศิลปกรรมดั้งเดิมของจังหวัดหนองบัวลำภู ประกอบด้วย 4 ยุค/สมัย คือ 1) ยุค/
สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ค้นพบโครงกระดูกมนุษย์โบราณและภาชนะดินเผาที่ไร่อ้อย นักร้องพรศักดิ์
ส่องแสง บ้านโคกกรุง ตำบลบ้านขาม อำเภอเมืองหนองบัวลำภู 2) ยุค/สมัยศิลปะทราวดี ค้นพบใบ
เสมาหินทรายวัดศรีคุณเมือง สถานที่ตั้งวัดศรีคุณเมือง บ้านเหนือ ตำบลลำภู อำเภอเมือง
หนองบัวลำภู 3) ยุค/สมัยศิลปะขอม มีสถาปัตยกรรม (Architecture) ได้แก่ 1) วัดศรีคุณเมือง เคย
เป็นเทวสถานของขอม สถานที่วัดศรีคุณเมือง บ้านเหนือ ตำบลลำภู อำเภอเมืองหนองบัวลำภูจังหวัด
หนองบัวลำภู 4) ยุค/สมัยล้านช้าง พบประติมากรรม (Sculpture) ได้แก่ 1) หลวงพ่อพระไชยเชษฐาธิราช
วัดศรีคุณเมือง สถานที่ตั้ง วัดศรีคุณเมืองบ้านเหนือ ตำบลลำภู อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัด
หนองบัวลำภู ประเทศไทย 2) พระพุทธรมหาชัยมงคล (หลวงพ่พระเจ้าปางคำ) วัดมหาชัยสถานที่ตั้ง
วัดมหาชัย ชุมชนห้วยเชียง ตำบลลำภู อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งศิลปกรรม
เหล่านี้ถูกค้นพบในจังหวัดหนองบัวลำภูเท่านั้น จึงควรที่จะอนุรักษ์ ส่งเสริมให้กลายเป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนในแต่ละท้องถิ่นหรือพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ
สีบพงศ์ หงษ์ภักดี (Hongpakdee, 2005) เรื่องกระบวนการทำหัตถกรรมท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้าที่
ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว กรณีศึกษา บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จากผล
การศึกษา การทำหัตถกรรมที่มีพื้นฐานจากความเชื่อในตำนานของชุมชนสืบทอดการทำรมพื้นเมือง

ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตมุ่งจำหน่ายในด้านรายได้มากกว่าใช้สอย ได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐ มีผลทำให้ริมพื้นเมืองกลายเป็นสินค้าที่ระลึก เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของ พัทธนี เมืองศรี (Muangsri, 2013) ศึกษาเรื่อง “ก่องข้าว/ กระติบข้าวในฐานะที่เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม” ผลการศึกษาพบว่า ก่องข้าวเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาในวัฒนธรรมอีสาน ก่องข้าวถูกผลิตขึ้นเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพล มีแก้ว (Mekaw, 2012) ศึกษาวิจัยเรื่อง ถนนชายโขงเมืองเชียงคาน : การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ผลการศึกษาพบว่า การทำวัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยวเมืองเชียงคาน จุดขายของอำเภอเชียงคานที่สำคัญ คือ แก่งคุดคู้ มีการบริการโฮมสเตย์ การทำผ้าหม่นวม ประเพณีการตัดบาตรข้าวเหนียว บ้านไม้เก่าแกริมฝั่งโขง

2. ผลการกำหนดยุทธศาสตร์ยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทยได้ 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ศึกษา วิจัยและส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ งานสร้างสรรค์วิชาการทางศิลปะและนวัตกรรมด้านศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมให้มีและพัฒนาพื้นที่การแสดงศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ และแหล่งเรียนรู้ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการสร้างสรรค์ ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำที่สร้างคุณค่าทางจิตใจ สังคม และมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่ละประเด็นยุทธศาสตร์จะประกอบไปด้วย โครงการ กิจกรรม และตัวชี้วัด เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติหรือเป้าหมายให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับแนวคิดของ พสุ เดชะรินทร์ (Decharin, 2007) ระบุไว้ว่า การวิเคราะห์และกำหนดแนวทางเป้าหมายที่ชัดเจน คือ หัวใจของการกำหนดยุทธศาสตร์ โดยทำการ ศึกษาข้อมูล สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกกรอบด้าน การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความเชื่อมโยงของยุทธศาสตร์ในระดับต่าง ๆ โดยมีความเหมาะสม การจัดทำยุทธศาสตร์เป็นจุดเริ่มต้นของการบริหารจัดการอย่างมีแบบแผน ตั้งแต่ในระดับชาติ ระดับองค์กร และหน่วยงาน ทวีชัย บุญเต็ม (Boonterm, 2007) ได้กล่าวถึงกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้ 1) การประเมินหรือสำรวจสภาพแวดล้อม (Environment Assessment) เพื่อกำหนดแนวโน้มหรือการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับสถาบัน 2) การประเมินภายในสถาบัน (Institution Assessment) เพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา และความ สามารถที่มีอยู่ของสถาบัน 3) การประเมินค่านิยม (Value Assessment) เพื่อพิจารณาค่านิยม แรงจูงใจแนวคิดของบุคคลภายในสถาบัน และความรับผิดชอบของสถาบันที่มีต่อสังคมและผู้มีส่วนได้เสีย 4) การสร้างแผนหลัก (master plan creation) เพื่อกำหนดรูปแบบของแผนยุทธศาสตร์และทิศทางของสถาบันจากผลการประเมินปัจจัย 3 ประการข้างต้น สุมิตร สุวรรณ (Suwan, 2011) ได้กล่าวถึงกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์ 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) การตรวจสอบเพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในปัจจุบันและอนาคตทั้ง 4 ด้านคือ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ที่มีความสำคัญและสร้างผลกระทบอย่างยิ่งในระดับองค์กร และระดับชาติ 2) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายขององค์กร 3) การกำหนดยุทธศาสตร์ โดยใช้เทคนิค สวอต (SWOT Analysis) ประกอบด้วย การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนที่เป็นปัจจัยภายใน และการวิเคราะห์โอกาสและภัยคุกคามที่เป็นปัจจัยภายนอกองค์กร เพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสม

ที่สุดในการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ 4) นำผลการวิเคราะห์มาจัดทำเป็นตารางเมตริกซ์ตามแบบของไวส์ริชและทำการจับคู่เพื่อคิดหายุทธศาสตร์หรือทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู หน่วยงานองค์กรภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยอีสาน เพิ่มหลักสูตรการเรียน การสอน การพูด การเขียน อักษรไทยอีสานโบราณ หรืออักษรไทน้อย และมีป้ายอาคารสถานที่องค์กร หน่วยงานราชการเป็นอักษรไทยอีสานโบราณ ทั้งจังหวัดหนองบัวลำภู

1.2 วัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู หน่วยงานองค์กรภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริมการศึกษาค้นคว้างานวิจัยศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ประเทศไทยในด้านอื่น ๆ เช่น วรรณกรรมไทยอีสาน กฎหมายโบราณเมืองหนองบัวลำภู และควรมีการส่งเสริมอัตลักษณ์ที่เป็นเชิงสัญลักษณ์แทนตัวตนเจ้าปางคำเข้าไปในคำขวัญประจำจังหวัดหนองบัวลำภู

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำผลการศึกษายุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเมืองเจ้าปางคำ จังหวัดหนองบัวลำภู ไปเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ด้านกฎหมาย ด้านจิตกรรม และด้านประติมากรรม เมืองเจ้าปางคำ มากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในระดับจังหวัดต่อไป

References

- Boonterm, T. (2007). *kānphatthana kānchatkān yutthasāt khoṅg mahawitthayaīai Khoṅ Kaēn Phutthasakkarāt soṅgphanhāroīhasip 2550* [The Strategic Management Development of Khon Kaen University for 2007]. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Decharin, P. (2007). *krabuānkān borihan yutthasāt* [Strategic Management Process]. Retrieved from <http://www2.diw.go.th/Policy/news/pdf/%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%A2.pdf>.
- Hongpakdee, S. (2005). *krabuānkān tham hatthakam thoṅgthin hai klaī pen sinkhā thīralūk samrap nakthoṅgthīeo : koṛanī suksā bān bō sāng ‘amphœ san kamphæng changwat Chiāng Mai* [The commoditization of local crafts as tourist souvenirs: a case study of Bor Sang Village, San Kamphaeng District, Chiang Mai Province]. Chiang Mai: Chiang Mai University.

- Mekaew, N. (2012). **thanon chāi khōng mūāng chiāng khān : kāntham watthanatham hai pen sinkhā phūā kānthōngthiēo ‘amphœ chiāng khān chāngwat loēi** [Chaikhong Street: Cultural Commodification for Tourism in Chiangkhan District, Loei Province]. Khon Kaen University.
- Muangsi, P. (2013). **kōng khāo / kratip khāo nai thāna thī pen sinkhā thāng Watthanatham** [Kongkhao/Kratibkhao as a cultural commoditization]. Khon Kaen: Khon Kaen University.
- Na Ubon, B. (2016). **sinlapin phūmbān phūmpanya ‘Isān** [Folk artists, Isan wisdom]. Retrieved from <https://www.isangate.com/new/isan-food/15-art-culture/artist/525-bampen-na-ubon.html>.
- Nong Bua Lamphu Provincial Office, Strategy and Information Group for Provincial Development. (2016). **yutthasāt kānphatthana chāngwat nōng bua lam phū yīsip pī (Phō.Sō, sōngphanhārōjhoksip - sōngphanhārōjpætsip)** [Development strategy Nong Bua Lamphu Province, 20 years (2017-2037)]. Nong Bua Lam Phu.
- Suwan, S. (2011). **kānkamnot yutthasāt** [Strategy formulation]. Nakhon Pathom: Kasetsart University Kamphaeng Saen Campus.